

BUITEN

3^E JAARGANG N^O. 52.

ZATERDAG 25 DECEMBER 1909.

Foto Henri Meijer. DE BAKENBERGSCHEWEG TE ARNHEM IN WINTERTOOL.

INHOUD:

DE BAKENBERGSCHEWEG TE ARNHEM IN WINTERTOOL, ILLUSTRATIE	BLZ. 629
OVERZICHT VAN DE WEEK	„ 630
HOE HET WOUD IN DE STAD KWAM, UIT HET DUITSC DOOR KEIZER	„ 630
DE BURCHT ALDENGHOIR BIJ HAELEN (L.) (SLOT), DOOR A. F. VAN BEURDEN, GEÏLLUSTREERD	BLZ. 632—634
WIJ WILLEN NIET WETEN (GEDICHT), D. J. WINKLER PRINS	BLZ. 633
LIMBURGSCHE LEGENDEN EN SAGEN, DOOR A. F. VAN BEURDEN	„ 634
VARIA	„ 634
OESTERCULTUUR, DOOR E. RUEMPOL, GEÏLLUSTREERD	„ 635
TREKVAART, DOOR J. WINKLER PRINS, (GEDICHT)	„ 639
INTERNATIONALE BOBSLEE-WEDSTRIJD, D. AROSA. GEÏLL.	„ 639

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotografieën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

OVERZICHT VAN DE WEEK.

13 DECEMBER. De Turksche Kamer neemt met groote meerderheid een motie van vertrouwen in het ministerie aan.

Te Adana in Klein-Azië worden 25 personen, die medeplichtig waren aan de aldaar gepleegde gruwelen, ter dood gebracht.

14 DECEMBER. Mr. H. Barge te 's-Gravenhage, oud-gouverneur van Curaçao, tot lid der Eerste Kamer gekozen.

Het op 18 November jl. ingediende wetsontwerp tot verhooging van het tarief van invoerrechten met 30 % wordt door de regering ingetrokken.

Koning Leopold ondergaat te Laeken een operatie, die goed slaagt.

15 DECEMBER. De gemeente Amsterdam verkoopt het sedert 1903 braakliggende Beursterrein voor f 825,000 aan de Maatschappij „De Bijenkorf”.

Drukbezochte Ferrer-meeting in het Paleis voor Volksvlijt te Amsterdam.

16 DECEMBER. Tot president van den Zwitserschen Bond wordt door den Bondsraad gekozen Robert Comtesse, van de radicaal-democratische partij.

President Zelaya van Nicaragua deelt in een boodschap aan het Congres mede, dat hij aftreedt om verder bloedvergieten te voorkomen.

17 DECEMBER. De Tweede Kamer besluit tot het instellen van een commissie van enquête naar de geschutleverantiën door Krupp.

De Hooge Raad handhaaft de beslissing van het Amsterdamsche gerechtshof tot niet-toewijzing van de nalatenschap-Druyvestein, ten bedrage van een half millioen, aan de Vereeniging tot uitbreiding van het Stedelijk Museum te Haarlem.

Koning Leopold II van België sterft, juist op den dag waarop hij vóór 44 jaren den troon besteg.

Dood van den oud-hoogleraar in de botanie prof. dr. N. W. P. Rauwenhoff.

HOE HET WOUD

IN DE STAD KWAM.

EEN KERSTSPROOKJE.

VELE, vele jaren geleden, toen de menschen nog op eenzame hoeven woonden en dicht bosch de Germaansche landen bedekte, leefde in zijn sterken burcht een rijk en machtig koning. Uitgestrekt was zijn rijk en groot zijne macht, gouden edelgesteenten lagen overvloedig in zijne schatkamers en de minstreelen verkondigden zijn roem in hunne liederen.

Aan zijne zijde eene liefhebbende gemalin en om hen heen zeven bloeiende zonen en dochters. Hij moest wel gelukkig zijn en tevreden met zijn lot.

Doch nieuwe, groote plannen lieten hem geen rust en zijn machtig slot met de ruime hallen werd hem te eng. Immers, van rondtrekkende kooplieden had hij het gehoord: in andere landen wonen veel duizenden menschen in groote steden te zamen en iedere koning houdt in de schoonste stad zijn hof. Zulk een stad te bouwen, was van toen af 's konings hartewensch.

Met vreemde werklieden zat hij dag en nacht plannen te ontwerpen en meermalen doorreisde hij het land om een geschikte plaats voor zijne nieuwe hoofdstad te vinden.

Diep in gedachten reed de koning op zekeren dag langs een smal wildpad in een onmetelijk woud — en verdwaalde van zijn gevolg. Op eenmaal bevond hij zich op een heuvel en aan zijne voeten lag een wonderschoon dal, ingesloten door een lieflijke keten van begroeiende heuvelen. Ook het dal was bedekt met statige bosschen van immergroene dennen, waartusschen een heldere rivier lag te flikkerglansen in 't zonnelicht.

De koning was opgetogen van vreugde.

„Hier bouw ik mijne stad!” riep hij en reed den heuvel af.

En om een teeken te maken, sloeg hij met zijn goed zwaard een diepe wonde in den naasten stam.

't Was, als klonk er een zacht gekreun. Maar hij gaf er geen acht op en teekende rondom de boomen met zijn zwaard.

Als hij op een geweldigen den toetrad, het blanke staal in de vuist, beefde op eenmaal de aarde. De boomen ruischten, als bij een opkomenden storm. En vóór den koning stond een klein mannetje, oud en gebogen, doch met een gebiedenden glans in het oog.

„Ik ben Panfried, de Heer van het woud,” sprak hij. „Waarom verwondt gij mijne boomen?”

De koning stond als van den bliksem getroffen, onmachtig een woord te uiten. Maar het mannetje vervolgde:

„Uwe gedachten ken ik, o koning. Mijn heilig woud wilt gij vellen, om hier uwe stad te bouwen. Doe het niet, laat u raden, want het is noch U, noch uw volk ten heil.”

Thans ontwaakte de trots van den Heerscher en hij sprak:

„Heer des wouds noemt gij u? Maar één Heer is er in dit rijk, dat ben ik, de Koning, en niemand zal mij tegenstreven. In dit dal bouw ik mijne hoofdstad. Daarom, ga heen, zoek U een andere woonplaats.

„En dit zeg ik U, nog vele steden zal ik bouwen in mijn rijk, en de plaats daarvoor zal ik het woud ontnemen. In het woud immers heerscht onbestemde duisternis, mijne steden zullen brandpunten van licht en beschaving worden.

„Dat alles zal geschieden, zoo waar ik een kroon draag, wat vraag ik naar geesten en waarzeggers.”

Zoo sprak de koning met spot en hoon.

Panfried echter riep met dreigende stem: „Welaan dan, dwaze koning, verdrijf mij, vernietig het woud en bouw uwe steden. Doch mijn vloek zal op haar rusten. Bleek en ziekelijk zullen de menschen worden, die daarin wonen, geen bloem zal binnen hare muren gedijen. Haat en ondeugd, verdorvenheid en lijden zullen in Uwe steden wonen, totdat eens het woud in de stad terug zal keeren.”

Zoodra hij dezen vloek had uitgesproken, verdween Panfried.

En nu verhief zich een geweldige storm in 't woud. De toppen der boomen bogen zich dreigend naar beneden, als reuzen, die elkander geheimen toefluisteren. Machtige stammen stortten ter aarde, de dieren des wouds huilden en brulden en het schuim der beken spatte hoog in de lucht.

Met schrik in het hart reed de koning door het dreigende woud en na lang zoeken vond hij den weg en zijne gezellen terug.

Reeds den volgenden dag zond hij een leger van arbeiders uit naar het dal en hel klonken bijl en zaag door de stilte van het woud. De eerbiedwaardige boomen zonken neer en spoedig verrees de stad; eer een jaar voorbij ging, was het werk volbracht en de koning maakte zich op tot den feestelijken intocht.

Al het volk jubelde en drong vooruit naar het marmereen paleis, waar de koning open tafel hield voor iedereen.

Op den eerezetel zat hij, bij lichtenden fakkelschijn en in de glanzende hal, omruischt van gezang en vreugdevolle toosten en zijn hart zwol van blijdschap en trots. Hoog hief hij de gouden bokaal en dronk met volle teugen op het welzijn der stad. Doch eer hij nog den beker had neergezet, ijelde de koningin op hem toe. Bleek als de dood boog zij haar aangezicht naar hem neder en fluisterde:

„Helga, ons kind, sterft”.

Sidderend sprong de koning op en ijelde naar het vrouwenverblijf. Daar lag op een prachtig rustbed zijn liefste dochter en streed met den dood. Toen zij haar vader zag binnenkomen, hief zij hare armen tot hem omhoog, als kon hij alleen haar helpen.

„Lucht, lucht!” steunde zij.

Doch machteloos stonden de artsen, machteloos de ouders aan het smartbed van hun kind en spoedig was alles voorbij. Het lieve prinsesje was dood en zij kreeg de eerste plaats in het nieuwe koninklijk graf.

Om zijn verdriet te stillen, beval de koning den volgenden dag drie nieuwe steden te bouwen.

Weder klonken bijl en zaag in het stille woud en spoedig waren ook deze steden voltooid. Doch op den dag der inwijding, toen zij met privilegiën en marktrechten werden beschonken, stierven drie bloeiende zonen des konings aan een geheimzinnige kwaal. En uit alle steden kwamen treurige berichten: de kinderen wilden niet gedijen, en allerlei ziekten heerschten onder de vol-

wassenen. Zelfs de legeroversten klaagden bij den koning: „geen geschikte jongelingen komen tot ons uit de steden. Aamborstig zijn zij en zij hebben holle wangen; zij deugen voor den krijgsdienst niet.”

Zware zorgen drukten den koning.

De winter was ingevallen en de eerste sneeuw viel in dichte vlokken op de aarde. Doch zij hulde de stad niet in een zachte, witte wade, maar vulde straten en pleinen met vuile modder. Zelfs de winter veranderde van gedaante in de stad.

Aan het hooge slotvenster stond de koning zoo droef te moede, en met angst dacht hij aan het naderende Kerstfeest.

Hoe vroolijk had hij het eens gevierd, te midden der zijnen en hce eenzaam was hij geworden.

„O, Panfried, vreeselijk houdt gij uw woord!” sprak hij bitter en heete tranen rolden langs zijne wangen en in zijn witten baard.

's Avonds echter, toen de vertrouwelijke schemering aanbrak, onthulde hij aan de koningin zijn geheim, dat hij zoo lang en zorgzaam bewaard had.

De edele vrouwe werd bleek van schrik, toen zij de wonderbare geschiedenis vernam. Doch zij trachtte haren gemaal te troosten en sprak: „Wie weet, zendt ons God geen redder, die den boschgeest verzoenen en het woud in de stad brengen kan!”

Terwijl het koninklijk paar zoo droef sprak, had in een hoek van het schemerige vertrek, verborgen achter een schrijn, prins Edgar alles aangehoord.

Hij was de eenige zoon, die den koning nog was overgebleven, doch de machtige heerscher blikte met angst en schrik op dezen erfgenaam van zijnen troon. Zwak was hij en zijn aangezicht was verre van schoon, doch het ergste was: hij had een bochel.

Hoezeer de koning het ook trachtte te verbergen, Edgar had het spoedig opgemerkt, dat zijn vader hem niet zoo lief had als zijne andere, goedgevormde broeders. En mocht zijne moeder hem al met meerdere zorgen omringen, de knaap verlangde naar vaderliefde, die voor een zoon is, wat de zon is voor de bloemen.

Nu waren al zijne broeders heengegaan en hij alleen was overgebleven.

Sidderend van opwinding had hij het verhaal zijns vaders aangehoord en een groot plan werd rijp in zijn kinderziel. Hij, de erfgenaam van den troon, zou het rijk van den vreeselijken vloek verlossen. Dan zou zijn vader trotsch op hem zijn en hem vol liefde in zijne armen sluiten. Die gedachte ontroerde den knaap zoozeer, dat hij zich met moeite inhield tot zijne ouders het vertrek verlaten hadden. Toen echter ging hij in zijne kamer, pakte een bundel kleeren en mondvoorraad te zamen, trok een nederig gewaad aan en sloop heimelijk door een klein achterpoortje uit het paleis. Op de tafel had hij een brief voor den koning achtergelaten met de enkele woorden:

„Ik zal het woud in de stad brengen, opdat de koning mij danken en de vader mij liefhebben moge.”

Toen de koning den volgenden morgen het geschrevene las, beefden zijne lippen en lang zag hij zijne gemalin aan. In dit oogenblik voelde hij, hoeveel hij toch nog van zijn Edgar gehouden had. En nog diepere groeven teekenden het leed en de zorgen op zijn voorhoofd. Nu had hij zijn laatsten zoon verloren. Want dat hij wederkeeren zou, dorst niemand hopen.

Prins Edgar echter was, zonder herkend te worden, buiten de stad gekomen en had den weg naar het gebergte ingeslagen.

Daar, waar het woud nog stond in zijn ongerepte pracht, daar hoopte hij Panfried te vinden, om hem opheffing van den vloek af te bidden.

Doch de weg daarheen was lang en vol bezwaren voor den koningszoon. Zijne voeten zwollen op en brandden van pijn, als hij des avonds in een boerenhofstede op het mufte hooi nederzank, of onder een boom langs den weg, of tusschen de bouwvallige muren eener ruïne zich te rusten legde. Spoedig was zijn kleine mondvoorraad opgeëerd en van toen af werd Schraalhans bij hem keukenmeester. Wel ontving hij dikwijls uit een milde hand een aalmoes — hij bad zoo dringend, met weinige woorden, doch met een smeekenden blik —, wel gaf menige boerin hem 's morgens nog een pak boterhammen mee op reis, doch er kwamen ook dagen, dat de prins aan zijn lichaam voelde, wat het zeggen wilde honger te lijden.

Ook zijne kleeren werden haveloover van dag tot dag, zoodat hij er uitzag als een kleine, gebochelde bedelknaap en meermalen met slagen en scheldwoorden door een onbarmhartigen boer van het erf verdreven werd.

Edgar verdroeg alles geduldig en trok elken nieuwen morgen met nieuwen moed verder. Toch ademde hij ruimer, toen hij eindelijk het gebergte bereikt had.

Doch steeds moeilijker werd de weg. Een dikke sneeuwlaag maakte het voortgaan bijna onmogelijk, en van honger en koude dreigde de prins te bezwijken. En nergens, zoover het oog reikte, een menschelijke woning.

Dennenzaden waren zijn voedsel en als hij zijn dorst wilde lessen, moest hij het ijs in den mond laten smelten. Met gescheurde schoenen stapte hij door het gebergte en riep wel duizendmaal: „Panfried! Panfried!” in het dichtbesneeuwde woud. Doch de krassende wintervogels alleen gaven antwoord op zijn roep.

Toen Edgar eindelijk doodmoe en bibberend van kou, vol van droefige gedachten, zich op een boomstronk had neergezet, kwam op eenmaal uit het dichte woud een man. Groot en sterk en in een dichte pels gehuld, droeg hij over den schouder een zwaren zak, terwijl hij aan de andere hand een slede met allerhande

kinderspeelgoed aan een touw voorttrok. Ijskegels hingen aan zijn langen baard, doch zijn oog was zacht en goedig.

„Hebt gij Panfried geroepen?” vroeg hij, terwijl hij Edgar aanzag. En ontsteld voegde hij er bij: „Hoe komt gij hierheen en wie zijt ge?”

Toen verhaalde Edgar hem alles en zijn gemoed werd hem zóó vol, dat hij in tranen uitbrak. De oude man legde hem zacht de hand op het hoofd en zeide vol medelijden:

„Je bent een dappere jongen en daarom zal ik je helpen. Doch 't is een gevaarlijke onderneming, die gij beginnen wilt. Want heer Panfried is nog altijd toornig en 't is niet gemakkelijk hem te verbidden. Daarom, ga eerst met mij mee, naar vrouw Holle, mijne peettante. Haar huisje is hier dichtbij en zij weet, als verstandige vrouw, altijd goeden raad. Ik zelf ben knecht Ruprecht, des lieven Kerstkind's voorbode en ik heb de handen vol in dezen tijd.” Toen trok hij zijn pels uit, rolde den prins daarin en zette hem op zijne slede.

Spoedig hielden zij halt voor het sneeuw witte huisje van vrouw Holle. Daar werd Edgar liefderijk opgenomen, met spijs en drank verkwikt en dan in een heerlijk mollig bed gebracht, waar hij in een langen, verkwikkenden slaap lag, tot de morgenzon haar licht in het kleine kamertje wierp. Toen verzochten de beide oudjes, hem hun nogmaals de geschiedenis van Panfried's vloek te verhalen.

Toen hij uitgesproken had, zeide knecht Ruprecht:

„Dus wanneer het woud in de stad komt, dan zal de vloek opgeheven zijn. Panfried heeft nog zoo groot ongelijk niet; het woud alleen kan den steden wederom gezondheid en geluk aanbrengen.

„Daar valt mij een gedachte in. Ik zelf heb bij het Kerstfeest nog iets noodig: iets bijzonders, een schoon, een zinnijk en hartverheffend teeken en, naar ik meen, heb ik het ook gevonden.

„Denneboomen zullen wij bij honderden in de stad brengen, opdat zij door alle tijden heen geurende en stralende begeleiders worden van het Kerstfeest.

„Kom, kleine prins, laten we spoedig aan 't werk gaan. Gij zult het woud in uws vaders hoofdstad brengen.”

Doch vóór ze begonnen, sprak Ruprecht:

„Wij moeten Panfried niet nog meer vertoornen, door aan zijn woud schade toe te brengen. Ons werk zal nuttig tevens zijn. Slechts jonge boomen, die te dicht bijeen staan, en elkaar in den groei hinderen, zullen wij vellen. Zoo zal ons werk het woud ten zegen zijn.”

En wakker gingen zij aan den arbeid, zoodat Ruprecht's groote slede spoedig met denneboomen hoog beladen was. Toen namen zij afscheid van vrouw Holle, Ruprecht trok zijn zevenmijlslaarzen aan en voort ging het, met de snelheid van den wind.

Juist op Kerstavond kwamen zij in de hoofdstad aan, op het plein voor 's konings paleis. Edgar's hart klopte onstuimig, toen hij opzag naar de verlichte vensters, doch hij bedwong zijn verlangen en was Ruprecht behulpzaam bij het plaatsen der boomen, zij aan zij, zoodat weldra het geheele voorplein groen was en van een heerlijken harsgeur vervuld. Daarna rustten zij, tot de heilige nacht neerdaalde over de aarde.

Daar kwamen de menschen, zagen de boomen en verheugden zich in den versterkenden geur. En menigeen wenschte zich een boompje, om het mee te dragen naar zijn huis. En als de menschen de boomen beschouwden — prins Edgar herkenden zij niet —, daar riep op eenmaal een kind met een helder stemmetje: „Zie, moeder, hoe het woud in de stad gekomen is.”

Edgar zat te midden der dennen en zong, dat het opklonk tot de vensters van het paleis, het lied van den Kerstboom:

In 't dichte woud verborgen,	Doch als het Kerstfeest nadert,
Staat slank een denneboom,	— De wereld, sterreklaar —,
Daar droomt hij, zonder zorgen,	Dan daalt van uit den hemel
Den schoonsten jongelingsdroom.	Een wond're Engelschaar.
Daar kust hem heet de zonne,	De boden Gods omzweefden
De wind omspeelt hem zacht,	Het woud. — En altijd weer,
Hij drinkt uit klare bronnen,	En lieten in de steden
En lispelt heel den nacht,	De kernnachtboomen neer.

Het wonderbare gerucht drong ook door in 's konings paleis. De koning en de koningin traden buiten en juichend viel Edgar zijn ouders om den hals.

Ruprecht echter strekte zijne hand uit en als door een toverstaf aangeraakt, stonden daar alle boomen te glanzen in duizenden en duizenden lichtjes. En terwijl de koning en de koningin, met hun weergevonden zoon te midden van hun volk het heerlijke wonder aanschouwden, stond daar opeens Panfried voor hen. Hij vatte den knaap bij de hand en sprak:

„De vloek is opgeheven. Vrede zal er heerschen tusschen woud en stad! In den zomer zullen hare knapen en meisjes uitgaan naar het woud en daar verkwikking en genezing vinden. Iedere winter echter, bij de nadering van het Kerstfeest, zal het woud in de stad komen en de donkere pleinen vervullen met zijn geur.

„En gij, moedige knaap, wees gezegend! Panfried zal uw vriend blijven!”

Zacht streek de woudgeest met zijne hand over Edgar's gekromden rug en zie, de bochel verdween en schoon en slank zonk opnieuw de prins in de armen der gelukkige ouders.

Van dien tijd af geschiedt het wonder telken jare, wanneer de Kersttijd aanbreekt. Veel honderdduizenden van dennen zendt het woud in de stad. Daar staan zij op hun houten kruisen en kinderen en volwassenen beschouwen hen met vreugde in 't oog en zeggen: „het schoone Kerstfeest is nabij; het woud kwam in de stad.”

Uit het Duitsch door KEIZER.

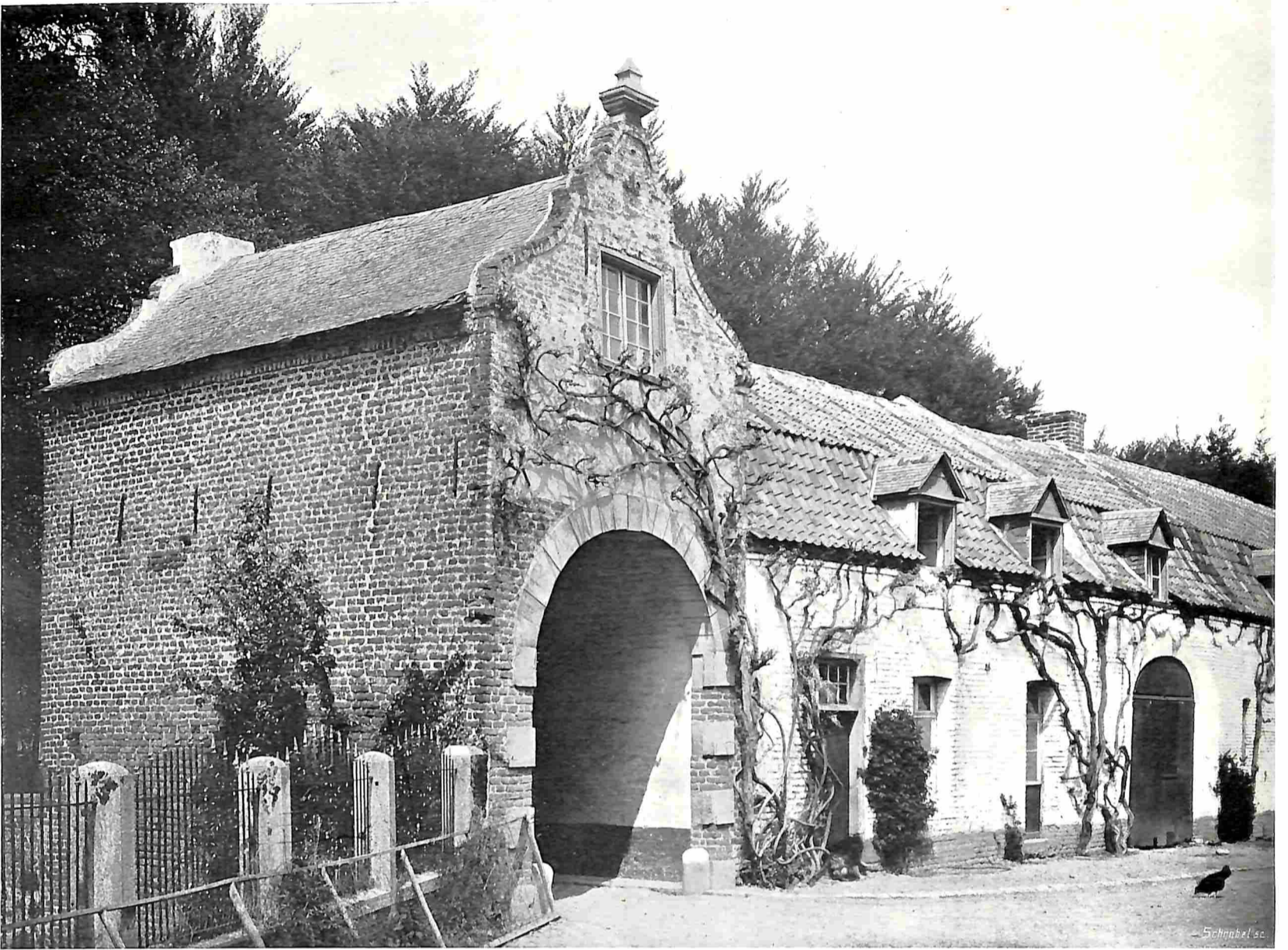

Foto Aug. F. W. Vogt.

BRUGPOORT. (Z. NAAR N.).

DE BURCHT ALDENGHOIR BIJ HAELEN (L.)

(Slot).

AN de tuinzijde is een groote broeikas aangebouwd, waarin vroeger tal van zeldzame planten gekweekt werden. Een brug geeft toegang tot den tuin, vroeger een model van sierlijkheid, met looverlaantjes, warme en koude kassen. Maar onder den laatsten heer, een goed mensch, maar met zonderlinge manieren, werd er de hand niet aan gehouden. Wij vonden over hem de volgende aantekening van een zijner overleden vrienden: „Sic transit gloria mundi. De vroegere heeren van Haelen almachtige gebieders over hunne onderzaten, de laatste heer onderdaan van eene heerschzuchtige dienstbare!” Het kasteel met den toren, de groote tuin, de lanen, de molen, het dorp met den toren, maken een schilderachtigen indruk. Het kasteel heeft ook eene geschiedenis. Dat bouwwerk heeft in veelbewogen tijden, vooral in den Dertigjarigen Oorlog, menigen stormaanval te verduren gehad.

De Zweedsche krijgsbenden verdreven, alles voor zich uitjagend, met zwaard en brandfakkel de bevolking uit heur have en goed. Hunne komst bracht niet alleen den schrik in de dorpen, en deed de dorpers vooral in 't land van Weert met hun vee de wijk nemen in de verdedigbare schansen, of op het versterkte kerkhof rondom de kerk, maar sloeg ook met angst de bewoners der burchten.

Het krijgsvolk toch was belust op het innemen dier versterkte

huizen; het kreeg daardoor een wijkplaats tegen de aanvallen der verbitterde en getergde bevolking en vond er meestal veel buit, want in alle archieven vindt men aantekeningen van het

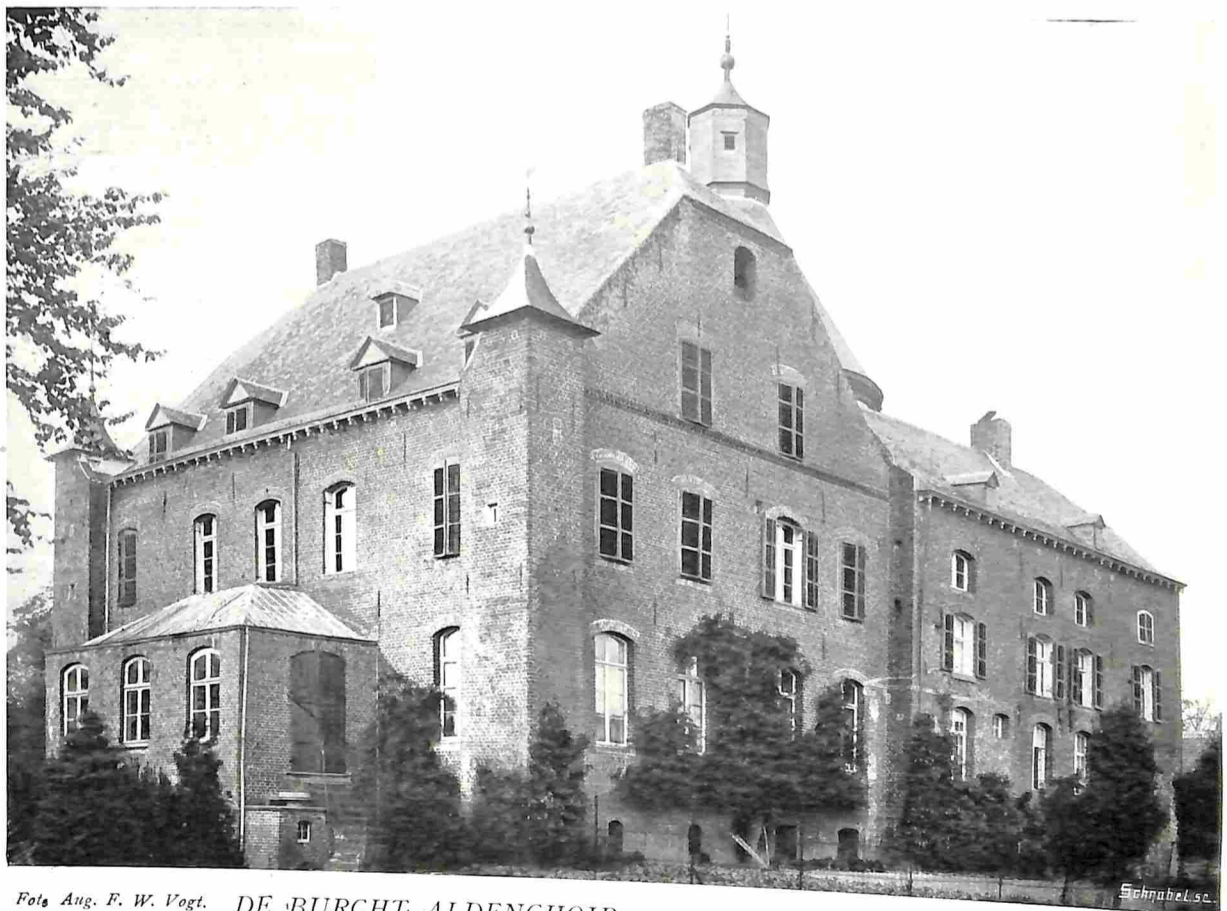

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE BURCHT ALDENGHOIR TUINZIJDE (Z. NAAR N.)

in veiligheid brengen van kisten, kasten, sieraden en kleinodiën „op den adelicken huijse”!

Zoo kwamen de Zweden ook voor de muren van Aldenghoir. Doch de sage zegt, dat de slotvrouw, eene freule van Boetzelaar, als eene andere Kenau met mannenmoed het slot in tegenweer gebracht had en verdedigde. Zij had de sterkste en de moedigste uit hare hoorigen verzameld en men beantwoordde zonder vertoef en zonder ophouden den tot eene rechtstreeksche belegering overgeganen aanval.

Lang daverden de schoten der kartouwen over de Buggenumer vlakten en weerkaatsten in de Halener bosschen; brandpijlen en werpgeschut beproefden met hun smeulende en sissende koppen onder de harde daken te dringen. Maar door 't vuur en het geweld gedrongen, trok de freule met hare helpers zich in den toren terug. Met wanhopigen moed wachtte men daar, al schietende en werpende, de dingen af.

De Zweedsche aanvoerder — hoe zijn naam was, meldt de nog voortlevende sage niet, — getroffen door zooveel moed, bood vrijen aftocht aan degenen, die zich in kasteel en toren bevonden, wat aangenomen werd.

Weet men ook niet al de bijzonderheden dezer dappere verdediging, het volk heeft de herinnering bewaard.

Nog van andere Aldenghoirsche gebieders vertelt het volk. Deze gingen ruw met hunne onderhoorigen en dienaren om. Zij schoten in hun overmoed een knecht achter den ploeg dood en hielden als wilden huis in de naburige dorpen. Zij trokken in de herbergen de kranen uit de vaten wijn en bier, sloegen de wapenborden van de vrije jacht hunner adellijke naburen af en vergrepen zich aan kerkelijke heeren en hun goed. De Rijksraad werd te hulp geroepen en zou een eind maken aan die wantoestanden door den oudsten broeder der drie heeren van Ghoir gevangen te nemen en hem wegens het breken van den Rijksvrede en den Rijksban te doen richten. Dit zou geschieden op het nabijgelegen kasteel Horn, zetel van de lands-justitie. In hem zou ten schrik der beide anderen de overmoed der gebroeders gestraft worden.

Het feest nam een aanvang. Vele zijden waren heeren te paard met hunne bedienden gekomen ter eere van den ook aanwezigen vertegenwoordiger van den landsbestuurder. Ridder van Ghoir's schildknaap ving met een enkel woord op, dat men zijn heer gevangen zou nemen. Hij hield zich kalm, zadelde de paarden, zette ze gereed en ijde onaangediend haastig ter feestzaal in, die zoo spoedig haar glans dreigde te verliezen voor den lichtzinnigen van Ghoir. Hij zeide zijn heer spoedig naar beneden te komen, daar zijn paard plotseling ziek geworden was. Van Ghoir stond op en ijde met een verschoonend woord de zaal uit, terwijl zijn schildknaap hem op de trap zeide: „Vlucht, 't gaat om ons leven”. En dat was zoo! Met een sprong zaten beiden te paard, toen de vertegenwoordiger van het Rijksgericht hem nariep, denkende hem zoo weer binnen te lokken, „Heer van Ghoir, ge vergeet uw hoed”. Maar de ridder reed spoorlags heen en zich even ombuigende, riep hij: „beter geen hoed, dan geen kop”. Toen begon een wilde jacht; de ridder en zijn knaap hadden een goeden voorsprong, maar de vervolgers goede kleppers. Juist trof hij te Ool aan de Maas de overzetpunt gereed liggen en de veerman bracht de vluchtelingen over de daar wildstroomende Maas op vrijen grond en de Oolder bewoners hielpen hen verder. Uit dankbaarheid kregen later de bewoners van Ool den Ooldergriend in eeuwigdurend gebruik. Nog verhaalt men, dat de beul van het Hornerland te paard op den weg aan den oever verscheen, komende van Wessen en naar Horn rijdende, toen het geval passeerde. De veerman vroeg hem, nieuwsgierig als alle dorpsbewoners, wat hij ging doen.

Schertsende zeide de beul, dat hij op 't kasteel Horn drie vette ossen moest gaan slachten, doelende op de drie gebroeders van Ghoir. „De ossen zijn weg, maar de ezels wachten nog,” zeide de veerman en de beul begreep later den zin dier woorden.

Nog vertelt men eene sage van het slot Ghoir. Vóór de Fransche Revolutie was het slot een tijdlang onbewoond. Als de burchtklok twaalf uur te middernacht sloeg, dan viel de zware valbrug vanzelf neer. Dan vloog een vurig ros in den donkeren winternacht ter poort uit, de velden in. Een boer uit Buggenum wilde het spook bekampen, nam zijn buks mede. Toen de laatste klokslag van het middernachtelijk uur sloeg, viel de brug en loeide het vuurros naar buiten. De boer schrok, liet zijn buks vallen en verzonk met spook en al.

Zoo vertelt men elkander in het oude dialect der heuvellanden aan de Maas bij den grooten, vlammenenden haard, vóór de zwart blinkende ijzeren vuurplaat gezeten, in de lange winteravonden over 't verleden. In den laten hefst en den winter, als de wind de toppen der ijle populieren schudt, en de wuivende takken der dennen klaagliederen zingen over het verdwijnen der levenbrengende zon, de maan als ware ze angstig, in ijle vaart achter de wolkenflarden voortschuift.

De windvanen van het oude slot Aldenghoir piepen en krasen en loopen dan hun eindeloos cirkelgangetje in den donkeren nacht. Dan rijzen voor den geest al die beelden uit den voortijd, dan komen de voorspoed en de rampen van de oude kasteelheeren weer ter sprake en herdenkt de boer dikwijls nog de wel- en wandaden, de eigenaardigheden en luimen van dezen of genen „Heer Genade”, wiens naam men in het gewone leven enkel af en toe nog hoort bij het aflezen der memorie-stichtingen in de kerk, waarvan die heeren het bevestigingsrecht bezaten. Binnen de muren van die tempels slapen zij nu in de eeuw van stoom en electriciteit den eeuwigen slaap, met het gebroken wapenschild, dat hun medegegeven werd in hunne tombe, als de laatsten van een heengegaan geslacht.

A. F. VAN BEURDEN.

WIJ WILLEN NIET WETEN.

Wij willen niet weten wat hoog staat geschreven
Op 't levend juweel, dat als blank satijn-lint,
Uit dauwdrop geweven, zijn luchtreis begint,
Zoodra maar de zon even op is, heel even.
Geen rondwentlend schroefblad heeft ooit het gedreven,
Gestuwd wordt het voort door nauw hoorbaren wind; —
Toch zie hoe 't zijn weg door de luchtruimte vindt,
Als stond met een loodlijn een loods op den steven.
Wij willen niet weten wat letters de boord draagt,
Vlamvonkig gestikt op rosroomigen schijn;
Niet weten wat starren, wat kleuren de vlag vlaagt,
Of leeuwen of aadlaars het wapenschild zijn; —
Maar al wat het schoonheid aanbeddende hart vraagt,
Is enkel een blik op zoo kostlijk een schrijn.

J. WINKLER PRINS.

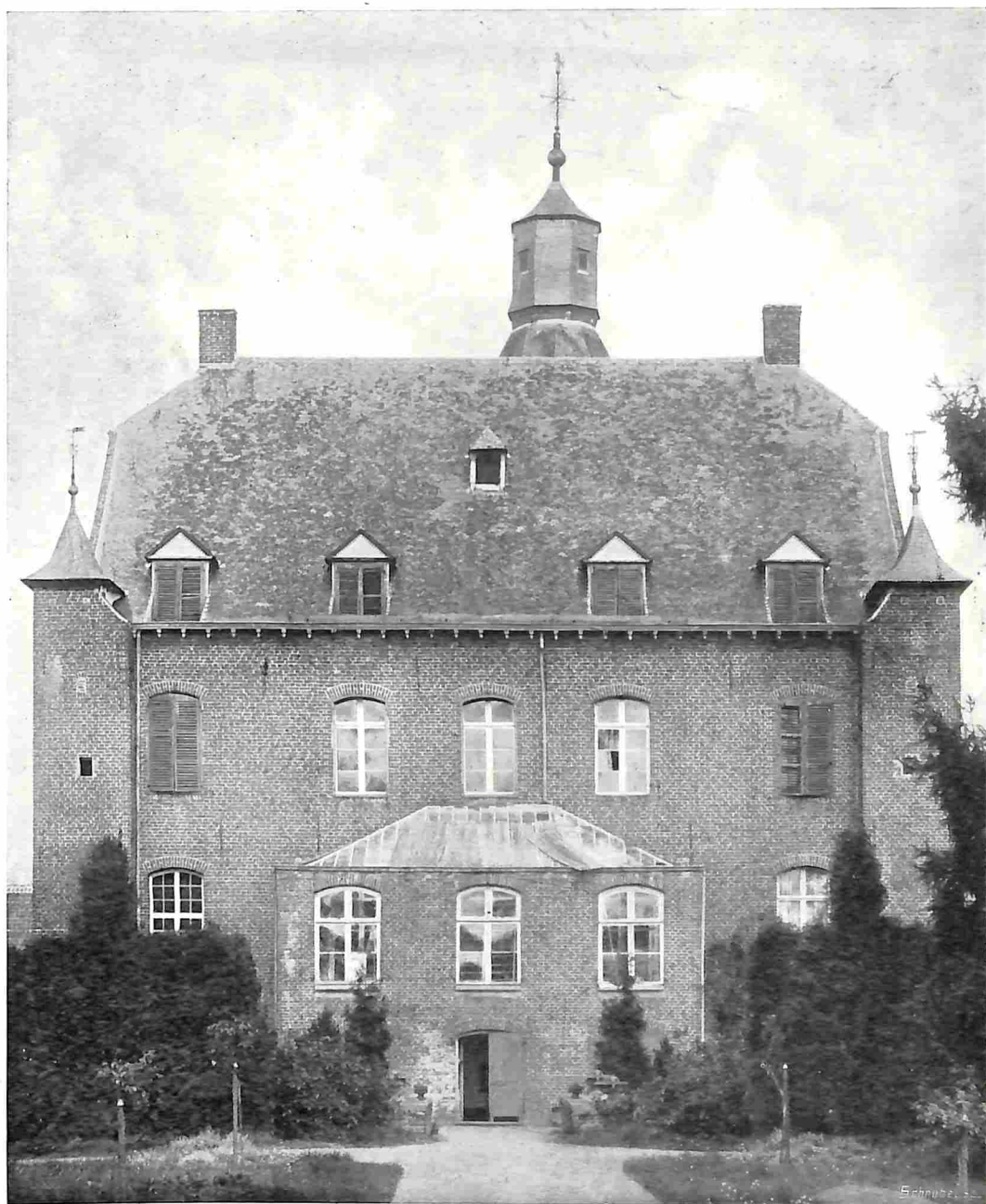

Foto Aug. F. W. Vogt. DE BURCHT ALDENGHOIR. TUINZIJDE (Z. NAARN.)

Foto Aug. F. W. Vogt.

DE BURCHT ALDENGHOIR.
BIJGEBOUWEN MET GRACHT (N.O. NAAR Z.W.)

LIMBURGSCH E LEGENDEN EN SAGEN.

DE TATEREN OF HEIJDENS.

REEDS vroegtijdig had men in 't Limburgsche last van de Tateren, Hejdens of Zigeuners. In de Chronijk der landen van Overmaas, loopende van het laatst der XVe eeuw tot in de XVIde eeuw (door Jos. Habets, Roermond, 1879) wordt reeds gesproken van een trekken „van den eijnen dorppen totten anderen, alomme gelick in vuerleden tijden die Heijden off Tatteren ploeghen te trecken;”

Zij stonden zoowel bij de landsregeering, als bij het gericht in slechte faam. Van daar de menigvuldige strafedicten tegen deze vreemdelingen, die zich afstammelingen van Koning David noemden en als door eene onzichtbare macht tot reizen gedrongen van land tot land trokken, ketellappende, waarzeggende, stelend, roovend, ruilend en tuischend. Tegen de Tateren of Heijdens was

de 18 jaar gehangen worden, of zij zich aan een vergriep schuldig hadden gemaakt of niet, dat was om 't even! De kinderen werden eenvoudig in wees- of tuchthuizen geplaatst.

Eigenaardig klinkt het, dat het besluit in de garnizoenssteden bij trommelslag bekend werd gemaakt, in de dorpskerken van de kansels afgelezen en aan de grenzen aan de nieuw opgerichte Zigeunergalgen aangeslagen moest worden.

In sommige kleine heerlijkheden, waar de gebiedende heer het recht had over leven en dood, hield men zich aan het voorbeeld der grooteren, en straffe gestreng. Daarover loopt nog eene sage in een der dorpen bij Venlo, waar een jong Taterenmeisje een diefstal begaan had en gevangen was gezet. Volgens de costuijmen luidde het vonnis op „den dood met den koorde”. Maar bij enkelen der schepenen trilde toch in 't gemoed de snaar van 't medelijden, en begaan met de jeugd van het bruine heidinnetje, dat nog een kind was, zochten zij dit te redden met de bewering, dat het geen onderscheid wist tusschen geld en goed. Na lange beradslagingen werd besloten een proef te nemen; men legde een prachtige, rooden appel naast een goudstuk op de groene tafel

en liet kiezen. Het kind, verblind door den glans van 't goud, koos het goudstuk en zeide, dat het voor het geld wel honderd appelen kon koopen.

Dit antwoord was noodlottig, want men liet nu het gerecht zijn loop. En op het Galgenveld hoorde men later, een menschenleeftijd lang omstreeks middernacht eene kinderstem, die klagende om „moeder” riep en dus de wreedaardige rechters bleef aanklagen, ook bij een volgend geslacht.

A. F. VAN BEURDEN.

Foto Aug. F. W. Vogt. DE BURCHT ALDENGHOIR. BERCEAU-TUIN (N. NAAR Z.)

men alle strafmaat kwijtgeraakt; men geeselde en brandmerkte er lustig op los, wanneer er maar een schijn van bewijs voor een vergriep was.

Hejdens en heksen stelde men op één lijn en in de crimineele archieven vindt men overal van die ongelukkige vervolgingen, zoowel hier als aan den Rijn, zoowel in Hessenland, als in Pommeren.

Te Roermond op het gemeentearchief wordt nog een geschilderd houten bord bewaard, dat blijkbaar gediend heeft, om, aan een boom bevestigd, de Tateren af te schrikken het grondgebied der stad te betreden.

Een Heijden of Zigeuner is hierop voorgesteld aan een boom gebonden; hij wordt geeseld; daaronder staat het opschrift „Straf der Hejdens”.

Een voorbeeld hoe meedoogenloos men in de XVIIIde eeuw nog tegen die zwervers optrad, leert ons het edict van den Pruisischen Koning, gegeven te Berlijn 7 Oct. 1725 en ook te Well, Bergen, Heyen, enz., destijds Pruisisch grondgebied, afgekondigd. Het bevatte eene verscherping van vroegere bedreigingen tegen het „ruch und gottlose Zigeunergesindel”. Bij het betreden van het gebied des Koninkrijks zouden alle Tateren boven

de 18 jaar gehangen worden, of zij zich aan een vergriep schuldig hadden gemaakt of niet, dat was om 't even! De kinderen werden eenvoudig in wees- of tuchthuizen geplaatst.

V A R I A.

BLOEMBOLLEN IN FRIESLAND.

Op de zandgronden in Gaasterland en in den naasten omtrek zijn proeven genomen met de cultuur van bloembollen. Deze proeven zijn zoo goed geslaagd, dat reeds in het a.s. seizoen grootere oppervlakten voor deze teelt beschikbaar zijn gesteld.

Deskundigen zijn van oordeel, dat de bloembollenteelt in dit gedeelte van Friesland, evenals de intensieve tuinbouw, waarop men zich meer en meer toelegt, een goede toekomst zal hebben — de voorwaarden voor welslagen worden geacht in voldoende mate aanwezig te zijn.

Foto J. Magielse.

GEZICHT OP DE OESTERPUTTEN, BIJ EBBE.
DE ZWARTE STOKJES IN ZEE DUIDEN MOSSELPERCEELEN AAN.

OESTERCULTUUR.

DE volksmond zegt — wij weten niet, of de bewering grondt op deugdelijk onderzochte medische gegevens — dat oesters uitsluitend gegeten mogen worden in die maanden van het jaar, waarin de letter R is aan te wijzen. Gelukkig maar voor de lekkerbekken en fijnproevers over de geheele wereld — zoover wij ten minste kunnen nagaan — dat die bevoorrechte maanden in alle talen en tongvalen dezelfde hebbelijkheid vertoonen! Maar hoevele die maanden ook mogen zijn, het tijdstip waarop het meest van deze delicatesse genoten wordt, waarop zelfs minder met aardse goederen bedeedden zich een uitgave daarvoor getroosten, is toch wel de Oudejaarsavond, wanneer men zich opmaakt het zondenregister van het afgelopen jaar door te kijken. En men zal mij toegeven, dat bij deze bezigheid het plat houten bord met de oesters een zeer welkome afleiding kan geven!

Wanneer kwam men tot de ontdekking, dat de oesters een overheerlijk maal vormen? De ontdekker, die meer dan vele anderen die onderscheiden werden, een standbeeld verdient, is niet na te sporen — de tijd, waarin die slimme vogel leefde, is verzonken in de grijze Oudheid. Immers, wat werd reeds op de gymnasiumbanken geleerd bij de Romeinsche Antiquiteiten? Onze herinnering faalt eenigszins op dit punt, daarom namen wij weer uit de reeds voorgoed gesloten gewaande boekenkast, die meer dergelijk fraais herbergt, het bekende werkje van Dr. Hoekstra. En deze vertelt, dat de Censoren belast waren met *vectigalia fruenda locare*, te Rome in het begin van hun ambtsjaar, d.i. met de verpachting van de inkomsten en den eigendom van den Staat *summis pretiis*. *Ominis causa* begonnen die heeren met de oesterbanken in den *lacus Lucrinus*. Maar wij kunnen ook dichtelijker aangelegde getuigen aanhalen, die wisten te gewagen van het genot van oesters. Schrijft niet Plinius: „Men kan niet te veel zeggen van de oesters, die de kroon uitmaken van de tafel der rijken”. Aan Horatius ontleenen wij dan nog deze regels:

*Sed non omne mare est generosae fertiletatae
Murice Bajano melior Lucrina peloris
Ostrea Circeiis. ....*

De weelderig aangelegde Romeinen kenden ook reeds oesterputten. Plinius verhaalt, dat Sergius Orata er de uitvinder van was — een tijdgenoot van den redenaar L. Crassus, die daarmede schatten verdiende. De Lucrinische oesters hield hij voor de beste en hij verstond de kunst om deze beroemd te maken, vóórdat de aanvoer van de Engelsche kust geschiedde. „Naderhand,” zegt Plinius, „is het der moeite waard geweest om de oesters naar het vaste punt van Italië, naar Brundisium over te brengen en opdat er nu geen verschil in smaak zou zijn, heeft men onlangs uitgedacht om die oesters, in verband met hun lang vervoer van Brundisium, te veredelen in het meer Lucrinus”.

Gaat men de geographische verspreiding van den oester na, dan blijkt, dat dit schelpdier bijna aan alle Europeesche kusten voorkomt. Naar de gesteldheid van den bodem worden zij verdeeld in berg-, zand-, kor- en leemoesters, waar-

van de eerste onder de beste en de laatste onder de slechtste zijn te rekenen. Welke Nederlander — om ons thans eens tot het eigen land te bepalen — kent niet, althans bij name, de banken in Zeeland, vooral onder Ierseke, in het Thoolsche gat, in de Oosterschelde, terwijl vooral jaren geleden ook onder Texel en zelfs in Scheveningen — waar in Maart 1862 begonnen werd met het graven van een oesterput, die in Januari 1863 in staat was de eerste oesters af te leveren, maar nu reeds lang weer dicht is met zand — men de teelt van oesters bevorderde.

De oester hecht zich bij voorkeur aan vaste lichamen, als vergane schepen. Men heeft kanonnen en ankers uit zee opgehaald, die geheel met oesters begroeid waren. Daarom vindt men ze dus ook op zandbanken en aan rotsachtige kusten. Op een bodem van modder willen zij zich niet tot banken vormen en dat is gemakkelijk te begrijpen, als men weet, dat de oester steeds met de vlakke zijde van de schelp naar boven gekeerd ligt. Zij kunnen geen voedsel tot zich nemen dan door de schelp te openen en die zou zich op modderachtigen grond dus onmiddellijk met slijk vullen. Vloed en ebbe brengen bij hunne geopende schalen het noodige voedsel, terwijl zij deze bij naderend gevaar sluiten. Het voedsel, dat de oester tot zich neemt, kent men nog niet, maar de gissing, welke het meest voor de hand ligt, is, dat het bestaat uit infusoria, alsmede uit dierlijk slijm. Eigenaardig is, dat de oester binnen de schelp omkleed is met een mantel van spiervezels en een weefsel, dat niet alleen een voortdurende strooming van het water binnen den mantel in bepaalde richting onderhoudt, maar ook de eieren en voorttelings- en ontlastingsstoffen naar buiten voert.

Op gevaar af de liefhebbers door dergelijke bijzonderheden af te schrikken van het verder gebruik van oesters, willen wij hier toch, aan de hand van de bevindingen van enkele natuuronderzoekers, eens meedeelen, hoe prachtig gebouwd de oester is, die

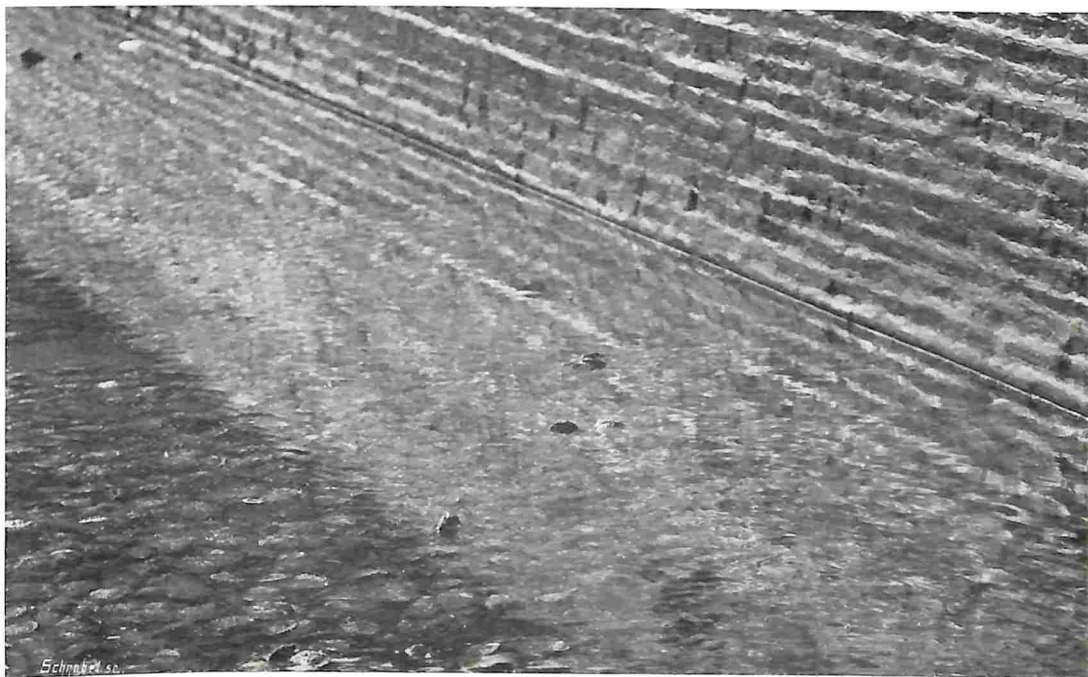

Foto J. Magielse.

OESTERS IN DEN PUT, ONDER STROOMEND WATER, BIJ VLOED

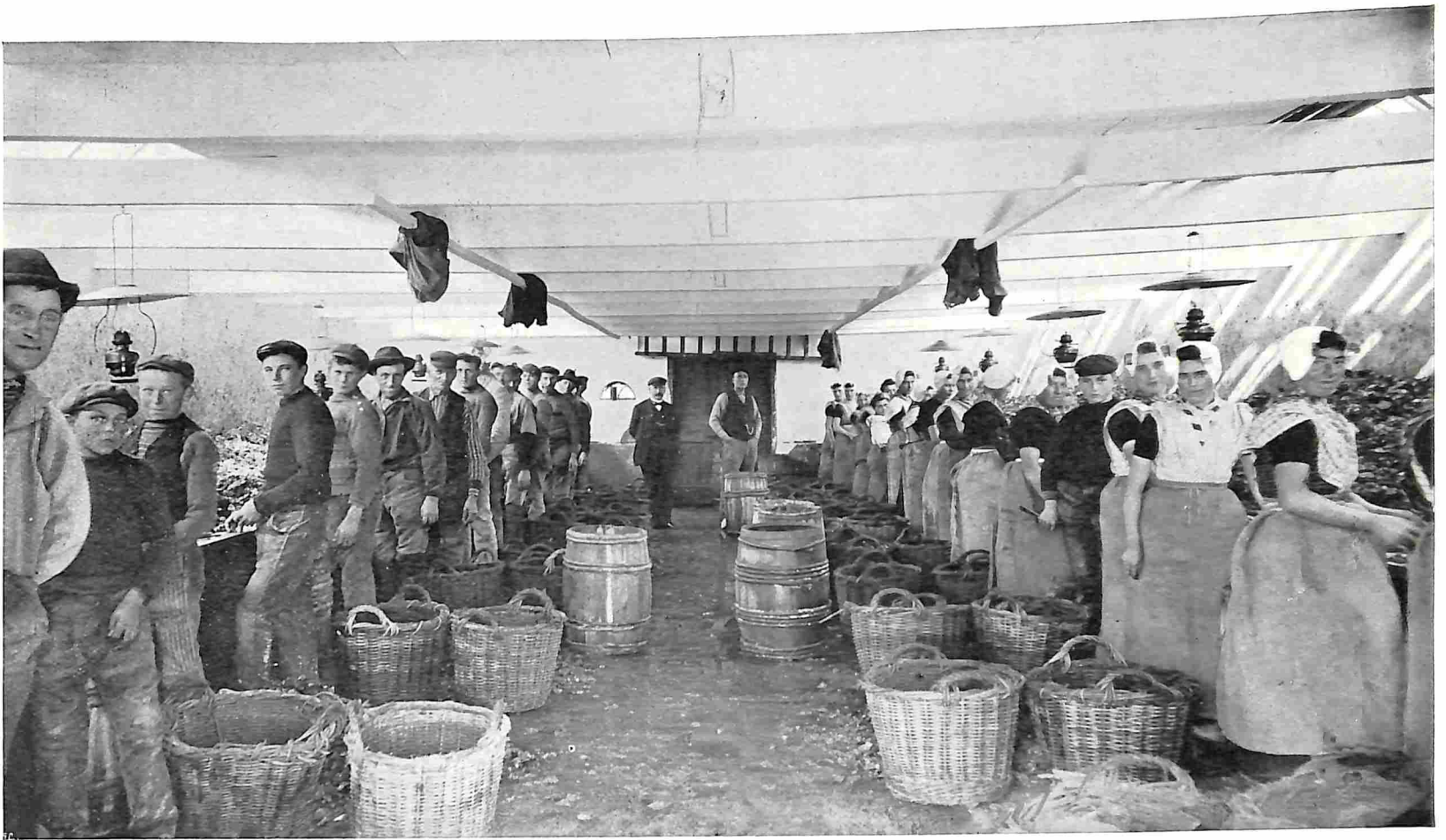

Foto J. Magielsc.

HET SORTEEREN DER OESTERS IN DE OESTERLOODS.

ons voorgediend niets meer schijnt dan een zeer smakelijk maar eenigszins vies en glibberig uitziend hapje.

Voelers en oogen, dat zijn de twee organen, waarmee de allesvoziende Natuur den oester heeft uitgerust om hem zijn omgeving te doen kennen en zich daarnaar te regelen. Meer dan het derde deel van den mantelrand tusschen de twee voelers vertoont kort gesteelde, zeer kleine, bruine oogen. En hierin zijn dezelfde deelen aangetroffen, als bij de hooger ontwikkelde dieren. Zij zijn voor lichtindrukken vatbaar en bijna even samengesteld als de oogen van de gewervelde dieren.

De oester is tweeslachtig, d.i. mannelijke en vrouwelijke organen zijn vereenigd in hetzelfde dier. In de maanden Maart, Mei, September, kan men in het voorttelingswerktuig niet alleen eieren vinden, maar ook zaadraden, soms in een levendige beweging, soms tot een bundel vereenigd, nu eens met de vrouwelijke deelen verbonden, dan weer afzonderlijk. De eieren ontstaan later dan de zaadraden; zij ondergaan nu van tijd tot tijd een gedaante-verwisseling en naar gelang het tijdperk van ontwikkeling voortschrijdt, naar die mate krijgt Oester Jr. zijn karakteristieke vorm. Zoodra dit weekdier — even snood als bij den mensch de tot man geworden jongeling, de naar het huwelijksaltaar gevoerde jongedochter — de ouderlijke woning verlaten heeft, maar *de oester* keert er dan nooit meer terug!, is hij, ofschoon

reeds van een schaalte voorzien, nog niet zóó ontwikkeld, dat hij... op eigen beenen kan staan. Hij drijft vrij in het water rond en neemt voeding tot zich door een trilhaarlichaam, dat tevens dienst doet als bewegingsmotor en als roer. Eindelijk kan de oester dit orgaan missen en hecht zich vast aan den bodem of aan eenig ander hard voorwerp. De oester heeft zich gevestigd en kan rustig wachten, tot ook voor hem de tijd aanbreekt om verorberd te worden. De ouderdom van den oester is moeilijk te bepalen. Men weet echter, dat hij zich zeer langzaam ontwikkelt en ongeveer vier of vijf jaar oud moet zijn om lekker te smaken. Ook bij den oester krimpt met het klimmen der jaren de lichaamsomvang in.

Hoevele oesters worden nu geboren uit één enkelen? Reusachtig zijn de getallen, die, in theorie zouden kunnen doen verwachten, dat bij een jaar staken van de vangst, onze geheele kust gepantserd zou zijn met deze schalen. In theorie, want in werkelijkheid komt er niet veel van terecht.

De aard van den zeebodem en de diepte van het water is hiervan in de eerste plaats de oorzaak. De jonge oesterlarven moeten, als de tijd daar is en zij hun zwemtoestel verloren hebben, zich op den bodem laten vallen, en zijn dan gedoemd te blijven waar ze terecht komen. Treffen zij het, dat dit een plek is, waar steenen of schelpen liggen, waaraan de eigen schelp kan vastgroeien, dan bestaat er kans om volwassen te worden. Komt de oester echter te vallen op los, verplaatsbaar zand, of nog erger, op slik, dan is hij reddeloos verloren. Maar ook de jonge oester, die een gunstige plek trof, loopt nog vele gevaren, behalve van persoonlijke vijanden. Immers, stroomen en golven kunnen het water en den zeebodem in beweging brengen en den oester met zand bedekken; in het zoogenaamd doottijd, tusschen eb en vloed, kan het stille water slib op den oester laten bezinken; planten kunnen ter plaatste komen groeien en den oester dus doen verstikken.

Dit zijn dus allemaal redenen, welke een voortwoekeren van den oester belemmeren. Treft de oester het en wat den aard van den bodem betreft en wat de diepte van het water aangaat, terwijl hij zulk een gunstig oord vond, dat geen vijanden hem weten te bereiken, dan is phenomonaal wat zou kunnen geschieden. Een oester brengt een miljoen larven voort — laten wij bescheiden zijn en veronderstellen, dat slechts één duizendste deel daarvan tot ontwikkeling komt en volwassen wordt, dan kunnen deze duizend elk, drie jaar later, opnieuw een miljoen larven voortbrengen, waarvoor dezelfde redeneering kan gelden — en zoo tot in het oneindige door. Nemen wij verder aan, dat iedere oester maar eenmaal in zijn leven broed voortbrengt, wat niet het meest gunstige geval is te noemen, dan zijn uit den eenen oester, dien wij in zulk een florissanten toestand aantreffen, voortgesproten na drie jaar 1000, na zes jaar 1.000.000 stuks, enz., in dezelfde verhouding. Heeft men nu een oesterbank in zeer gunstige omstandigheden, zoodat het aantal oesters daar snel toeneemt, dan moet ongeveer dezelfde hoeveelheid voedsel in het zeewater dienen voor een veel grooter aantal dieren. Een zeer snel toemen van het aantal oesters op een bank vindt dus spoedig in zich zelf een correctief. Maar er zijn ook in de oestermaatschappij snoodaards, die de jonge oesterlarven een lekker beetje vinden. Nemen dus de oesters snel in aantal toe, ook de vijanden hebben daar dan een gunstige kweekplaats en

Foto J. Magielsc.

OESTERS IN DEN PUT ONDER
STILSTAAND WATER, BIJ EBBE.

Schubel sc.

houden een voortwoekeren van de jonge oesterlarven tegen.

Wie is de grootste vijand van den volwassen oester? Zoowel in letterlijken als in figuurlijken zin, natuurlijk de mensch. Maar ook in den vrijen natuurstaat weet dit schelpdier zich niet altijd van zijn vijanden te bevrijden. Hetzij hij aan rots of bank gebonden, of op het strand geworpen is, het zijn vooral de zeesterren, die zijn schaal beschadigen, planten, die tot de wieren behooren, krabben en kreeften.

Cats zelfs zong er van in zijn *Sinne- en Minnebeelden*:

„De kreeft kan met geweld [den Oester niet gewinnen, En daerom gaet het dier een

[loosen vont versinnen, Een key van schoone verf hij [van den oever raept

En goyt die in de schelp, [terwijl sij leyt en gaept; Sie wat een slim geschenk!

[Sij daer den Oester open, Hij leyt als sonder kracht, [sijn vis wort uitgesopen!

Ach! 't is vermomde gunst [die ons in lijden brengt

De gift die is vergif, wan- [neer een vijant schenckt.”

Maar de oester laat zich slechts versch gebruiken. Vóór het bestaan van de spoorwegen zag men dus zelden oesters, ver van zeeplaatsen verwijderd. Slechts een klein deel van de bevolking — zij natuurlijk, die in de onmiddellijke nabijheid der kusten woonden — kon dus van dit voedsel genieten, de prijs van den oester bleef dientengevolge laag en de vangst loonde ternauwernood de moeite. De oester stond dus niet aan groote „opruiming” bloot en de vruchtbaarheid der oesters vulde voldoende de plaatsen der weggevangen dieren aan. Maar — de spoorwegen kwamen en daardoor dus een zeer snel vervoer; de vraag naar oesters nam sterk toe, de prijs steeg naar evenredigheid, de vangst werd bijzonder winstgevend en... de oesterbanken zijn geweldig verarmd. Men heeft zijn gedachten er over laten gaan om deze verarming te verhelpen. Natuurlijk lag het eerst voor de hand, dat men de vangst van oesters aan beperkende bepalingen onderwierp — een verbod van visschen in den voortplantingstijd — maar men zinde op kunstmatige oesterbanken, waar men dus in staat zou zijn om den oester te behoeden voor de vele gevaren, welke op de open banken voortdurend dreigen.

Beide maatregelen hebben zeker goede uitkomsten opgeleverd, al is men bij de kunstmatige oestercultures dan ook niet gespaard gebleven voor teleurstellingen van allerlei aard.

Het schijnt — en de vijfde Romeinen hadden zulks reeds lang geconstateerd — dat oesters van de natuurlijke banken in de open zee overgebracht naar meer beschermde ondiepe plaatsen bij de kust, een veel fijneren smaak verkrijgen. Welke die verandering is, die de oester in de zoogenaamde parken of putten ondergaat, is niet bekend — men constateert alleen, dat het vleesch fijner van vezel, vetter en sappiger wordt, terwijl de smaak een „je ne sais quoi” krijgt van gekruide aroma. Door de cultuur van oesters heeft men het in de hand, een bepaald bodem voor den oester te kiezen, die gezuiverd kan worden van onreinheden, terwijl de schadelijke dieren verwijderd kunnen worden. De handelswaarde van den oester vermeerderde niet onaanzienlijk, maar daarmee hield niet vermeerdering van het aantal oesters gelijk-

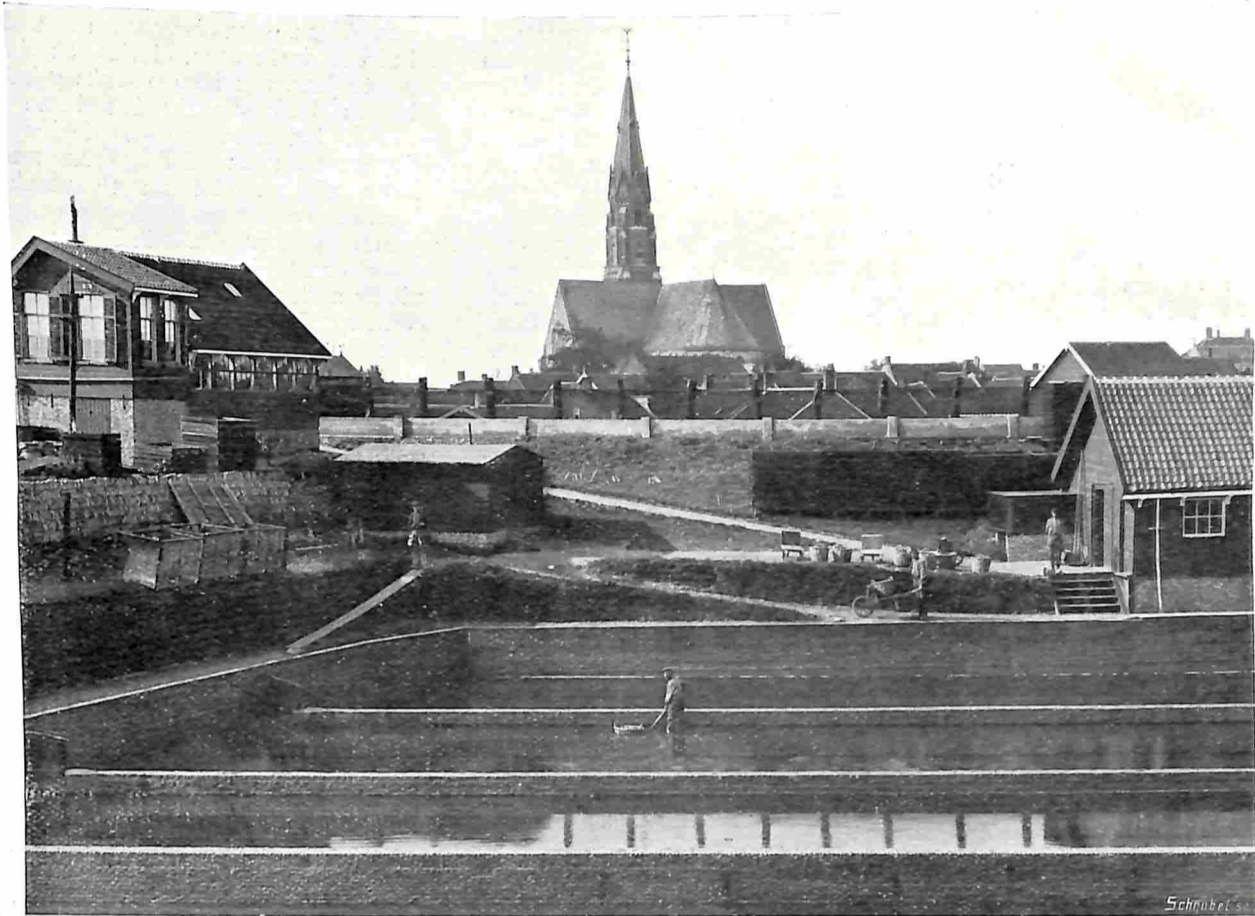

Foto J. Magiels. HET OPSCHEPPEN VAN OESTERS UIT PUTTEN TE IERSEKE

ken tred. Liet men een bank, die door een al te krachtige bevissing uitgeput was, eenige jaren om te „bekomen”, dan bleek dat slechts weinig verbetering was bereikt. Met de oesters waren ook tal van vijanden weggevangen, maar deze hadden zich gehaast van de rust gebruik te maken en de schade in te halen zoodat men meerdere malen tot de allesbehalve vrolijke ontdekking kwam, dat door het braak liggen de oesterbank in plaats van verbeterd er op achteruit was gegaan. Men zocht naar middelen om de geheele vernietiging, die dreigde, te voorkomen.

De Franschman Carbonnel diende in 1845, 1858 en 1859 verhandelingen in bij de Academie van Wetenschappen te Parijs, waarin hij aandrang op den bouw van kunstmatige oesterbanken. Hij deed zijn proeven op groote schaal in de parken te Règneville en legde getuigschriften over van bewoners dier plaats, welke bijwoonden dat hij uit een zijner parken een takkenbos te voorschijn trok, waaraan zij telden 483 oesters van een lichte kleur en kunstmatig in dat park gekweekt. Die oesters hadden een omvang van 2 tot 5 cm. en waren van een krachtige ontwikkeling.

Foto J. Magiels.

DE VERZENDING DER OESTERS.

Dit aanvankelijk succes deed op den ingeslagen weg voortgaan en het was vooral Costi, die nu met grootscher plannen voor den dag kwam. Deze had reeds een goeden naam, door bevordering van de vischcultuur in den Elzas, en was zoo gelukkig de instemming te verwerven van keizer Napoleon III, voor zijn in 1858 ontwikkelde plannen met den oester. Reeds ditzelfde jaar kon hij aan het werk gaan: in de golf van St. Brioux, in het noorden van Bretagne, waar de eens zoo bloeiende oestervisscherij geheel te niet was gegaan, werd een oppervlakte van 1000 hectaren van den zeebodem met schelpen van oesters en andere weekdieren bestrooid. Bovendien liet men takkenbossen neer, die zoodanig met steenen bezwaard werden, dat ze op korten afstand van den bodem bleven zweven. Niet minder dan drie miljoen oesters werden daarop over deze oppervlakte uitgestrooid. In den herfst van hetzelfde jaar bevond men, dat alle schalen en takken met jonge oesters begroeid waren en wel in zulk een aanzienlijk getal, dat zelfs de stoutste verwachtingen overtroffen waren.

Eurèka! — Het vraagstuk scheen opgelost en men gaf zich doldriftig over aan de stoutste berekeningen; de winst, welke met deze cultuur te behalen zou zijn, was zelfs niet onder cijfers te brengen. Maatschappijen werden opgericht, concessies werden aangevraagd.... maar teleurstellingen bleven niet uit, en tien jaren na dato was er niets meer over van de kunstmatige oesterbank, die in de golf van St. Brioux was aangelegd. En zoo, of bijna zoo, ging het elders: alleen de bank in de bocht van Arcachon voldeed aan de verwachting, terwijl overigens nog maar op een heel enkel punt eenigszins gunstige resultaten werden verkregen. Nog treuriger ervaring deed men op in Engeland en Duitschland, waar de belangrijke proefnemingen reeds dadelijk op niets uitliepen. Een gunstige uitzondering, hoewel ook men

Foto J. Magielsse. AANKOMST VAN SCHEPEN EN HET LOSSEN VAN OESTERS.

hier niet gespaard bleef voor teleurstellingen van vaak grooten omvang, vormt nu ons land, in zijn geheel genomen.

Ook op onze kusten had de duurte der oesters geleid tot een visscherij, die niet anders dan plundervisscherij genoemd kan worden. Maar het huilen kwam spoedig op het lachen over de zoete winstjes: er ontstond groote schaarschte, waar — gelijk bij het eiland Texel — nog slechts enkele jaren vroeger een buitengewone rijkdom was. In 1835 kochten Zeeuwsche visschers Texelsche kweekoesters bij scheepsladingen op en wel voor f 2.— à f 2.50 per 1000 stuks: in 1836 brachten de Texelsche visschers kor-oesters tegen f 11.— à f 16.— de duizend naar Bremen en Hamburg, en verkochten zij 2 miljoen stuks aan Amsterdamsche kooplui tegen f 5.— de duizend. Deze verkochten ze weer aan de oesterhuizen opgemaakt tegen f 1.20 de honderd — een gelijk getal kostte in 1870 reeds f 4.—, in 1875 f 6.— en nu betaalt men er toch al grif f 9.— voor!

En niet alleen de Texelsche oestergronden verarmden: hetzelfde was het geval met de Groningsche en Friesche kusten en eindelijk ook met de Zeeuwsche. De Regeering zag het gevaar van den toestand in en besloot in 1870 zowel de groote bank bij Ierseke als die in de Lauwerzee aan de publieke visscherij te onttrekken en in perceelen te verpachten. Echter, deze maatregel bleek in de ervaring der navolgende jaren alleen doeltreffend te zijn geweest voor de Zeeuwsche wateren, waar de oestercultuur zich uit het verval wist op te heffen en weer tot grooten bloei kwam.

Reeds in 1870 begon men hier met cultuur-proeven en men volgde denzelfden weg als Coste in Frankrijk deed. In het kort gezegd: men vangt jonge oestertjes op en brengt ze over naar andere gedeelten van de bank, waar minder gevaren dreigen en ze dus meer kans hebben om „lekker” te worden. Het is dus voor den kweeker de groote quaestie om te zorgen voor materiaal, waaraan de boven beschreven oesterlarven zich kunnen vasthechten. Aanvankelijk gebruikte men daarvoor de meest

verschillende voorwerpen als takkenbossen, gekalkte pannen-buizen, melkvaten, latjes en bovendien, al aanstonds in het eerste jaar, een 20,000 stuks gekalkte dakpannen. Deze pannen bleken heel spoedig het beste te voldoen als „collecteurs.” Alleen het losmaken van de jonge oestertjes was aanvankelijk de groote moeilijkheid, daar zeer vele bij die bewerking verloren gingen. Om nu te voorkomen, dat de teere schelpjes breken, bedekt men de pannen met een dun laagje kalk, die gemakkelijk van de pan loslaat.

De groote kunst is nu de collecteurs op het juiste moment uit te zetten. Het afscheiden van het oesterbroed geschiedt bij een bepaalde temperatuur, 't meest in Juni en Juli. Een bruine laag op het water verraadt dan de aanwezigheid der voor het oog nauwelijks zichtbare, rondzwemmende oestertjes. Dan moeten de pannen in het water. Gebeurt het te vroeg, dan zijn ze tijdens den broedval reeds met een dun laagje slib bedekt, waarop de diertjes zich niet neerzetten.

Eenige weken na het uitzetten worden de pannen, bij eble, nagezien, gereinigd van slib, zeesterren, mosselen. Einde October, wanneer de diertjes reeds een 5—15 m.M. groot zijn, gaan de pannen naar de putten om te overwinteren. In het voorjaar worden de jonge oesters van de pannen gestoken, op ijzeren horren geplaatst en wederom naar de perceelen gebracht, die bij laag water droogloopen. Is 't weer September geworden dan gaan de thans éénjarige oesters weer naar den wal; ze worden gesorteerd en vervolgens naar de kweekperceelen gebracht.

De bakken in de putten rusten op voeten, zijn aan de boven- en benedenzijde met ijzergaas bespannen en ook inwendig nog van een verdieping voorzien, mede uit ijzergaas samengesteld. In deze bakken dus zijn de jonge oesters op afdoende wijze beschermd tegen slijk, krabben en andere vijanden, terwijl het

water toch vrij binnendringt en steeds het noodige voedsel aanvoert. Van grooten invloed is de temperatuur van het water: de geheel natuurlijke banken liggen op zulk een diepte, dat de temperatuur slechts zelden zoo laag wordt, dat ook het bodemwater bevroest, waarin de oester leeft. In diep water blijven de oesters door vloeibaar zeewater onspoeld — op ondiepe plaatsen wordt de winterkou spoedig nadeelig en daarom draagt men zorg, dat de nog slechts weinige maanden oude oestertjes overgebracht worden naar diepere plaatsen, die in den bodem der zee uitgegraven, den naam van putten gekregen hebben. In de putten worden dan feitelijk de oesters bewaard, die geschikt zijn om genoten te worden. De putten worden zoowel binnen- als buiten-

dijks aangelegd. De eerste zijn grooter en ook duurder; door een sluis wordt de toe- en afvoer van water geregeld en dikwijls zijn ze door steenen muurtjes in kleinere putten verdeeld, met kanalen voor de watervoorziening. De buitendijkche putten, de dusgenaamde vloeiputten, zijn gebouwd op het slik, dat bij eb droog valt. Hier wordt water opgenomen door overstorting of door inlaten door van een schuif voorziene openingen in kade of muur.

Met kornetten worden de oesters, wanneer men ze geschikt rekt voor de consumptie, naar boven gebracht uit de dieper gelegen kweekperceelen. Deze kornetten, deels van ijzerdraad, deels van touw, zijn bevestigd aan een ijzeren beugel en worden over den grond geslept en scheuren zoo de oesters mee.

Hoe nuttig men nu oesters? Een dwaze vraag, op het eerste hooren. Maar een kookboek naslaande, vindt men verschillende wijzen van voordienen: in azijn met peper en zout, gebakken, gekruid. De ware liefhebber, zoo een, die op Oudejaarsavond voor eenige dozijnen niet bang is, gebruikt ze rauw met een weinig citroen er op gedruppeld. Maar velen zullen er toch wel niet gevonden worden, die een fijnen smaak hadden als wijlen Curtius Montanus, van wien de fijne Juvenalis een fraai beeld ophangt. Doze smulpaap en zwelger, vriend van Nero en Domitianus, wist bij het proeven te zeggen of de oesters gevangen waren aan de kusten van Circea, Lucrinus of Rutupiae:

—Nulli major fuit usus edendi
Tempestati mea: Circeis natu forent an
Lucrinum ad Saxum Rutupinore edita fundo
Ostrea, callebat primo dependere morsu:
Et semel aspecti litus dicebat echini.

Maar weet men wel, dat de oester bevorderlijk kan heeten voor de gezondheid? Reeds in de vijfde eeuw vóór Christus, vermeldde Hippocrates, de stamvader van alle doktoren, dat de oesters de spijsvertering bevorderden. Plinius, dien wij reeds eerder ontmoetten, prees ze aan: „Met honing gekookt, nemen zij de buik-

pijn weg, die niet door verzwering is ontstaan; zij zuiveren de zweren van de blaas; geheel in hun schelp gekookt, zijn zij zeer nuttig bij verkoudheid. De asch van de oesterschaal, vermengd met honig, prijst hij aan als een pijnstillend middel bij keelaandoeningen, vooral van de huid en amandeklieren; evenzeer is zij van nut bij verharding der oorklieren, verzwering aan het hoofd en tot verfraaiing der vrouwelijke huid; die asch is nuttig bij brandwonden; zij is een doelmatig tandpoeder; zij geneest de huidjeukte en de gevoeligheid van het slijmvlies der neusholte. Indien de schalen versch gestampt worden, dan genezen zij het kropgezwel en de winterhielen".

Tot zoover Plinius en nu de tirade geschreven is, zijn wij blijde ze achter den rug te hebben. Wel kunnen wij ons beroepen op het gezag van een man als Plinius, maar toch heeft het er veel van of wij eenvoudig overschreven een dier door hoogdravende taal uitmuntende kwakzalvers-advertenties, die — als ze niet nog zooveel kwaad stichtten — slechts belachelijk zouden wezen. In ieder geval is het bovenstaande smakelijker dan een beruchte advertentie, welke aandringt vooral *dezelfde* smeersels te gebruiken als vrouw Die of boer Zus. Maar inderdaad schijnt de oester, behalve ter voldoening van gastronomien, nog te gebruiken te zijn voor medische doeleinden — de oester zelf, of het schelpnat, of de schelp zelf. Maar dit wordt een gevaarlijk en slechts door deskundigen te betreden terrein — wij voor ons houden ons liever aan het genot van den versch te eten oester. Het is heden 16 December, dus... hoe lang nog geduld?

E. RUEMPOL.

TREKVAART.

De zoele wind bolt nauwelijks het zeil...
 Aan strak-gespannen lijn zijn jonge kinderen...
 Als 't blazend koeltje langzaam gaat verminderen
 En zijwaarts uitwaait langs de wimpelpijl,
 Dan hangen ze in de lijn, alsof ze steil,
 Met nauwelijks oog voor bloemen en voor vlinders,
 Den weg ten hemel ópgaan, de arme kinders,
 Den weg bergop van 't allerhoogste heil...
 Steeds onder 't jaagpad loopt onhoorbaar zacht
 De spiegling mee door donkren waternacht,
 Slechts even rimplend met een lichte béving,
 Wanneer de wind het schip drijft tot meer streving,
 Opdat de reis ten spoedigst
 zij volbracht...
 Is dit het beeld van leven
 en herleving?

J. WINKLER PRINS.

Internationale

Bobslee-wedstrijd.

JANUARIDAG. Een morgen uit duizenden. De zon is op. Achter hoogen rotswand nog verscholen voor het oog, pijlt ze haar juichende stralen tegen 't hooge hemel gewelf en vult het met een zee van tintelend lichtgewemel. Van de hoogste bergen gloeien reeds de toppen; hun voeten en ook nog 't gansche dal met z'n wegen en bosschen, z'n hutten en huizen liggen in koude schaduw gehuld.

Maar ondanks 't vroege uur is Arosa al wakker. Op de dorpsstraat heerscht ongewone drukte: geloop, gedraaf, gejoel, geroep. vroolijk rinkelen de arresleden, nijdig kraakt de ijsharde sneeuw.

Vandaag zal 't er spannen!

Internationale Bobslee-race om den grooten, zilveren Rütli-cup.

De weg Arosa-Rütli is 't puikje van alle bobslee-banen. De

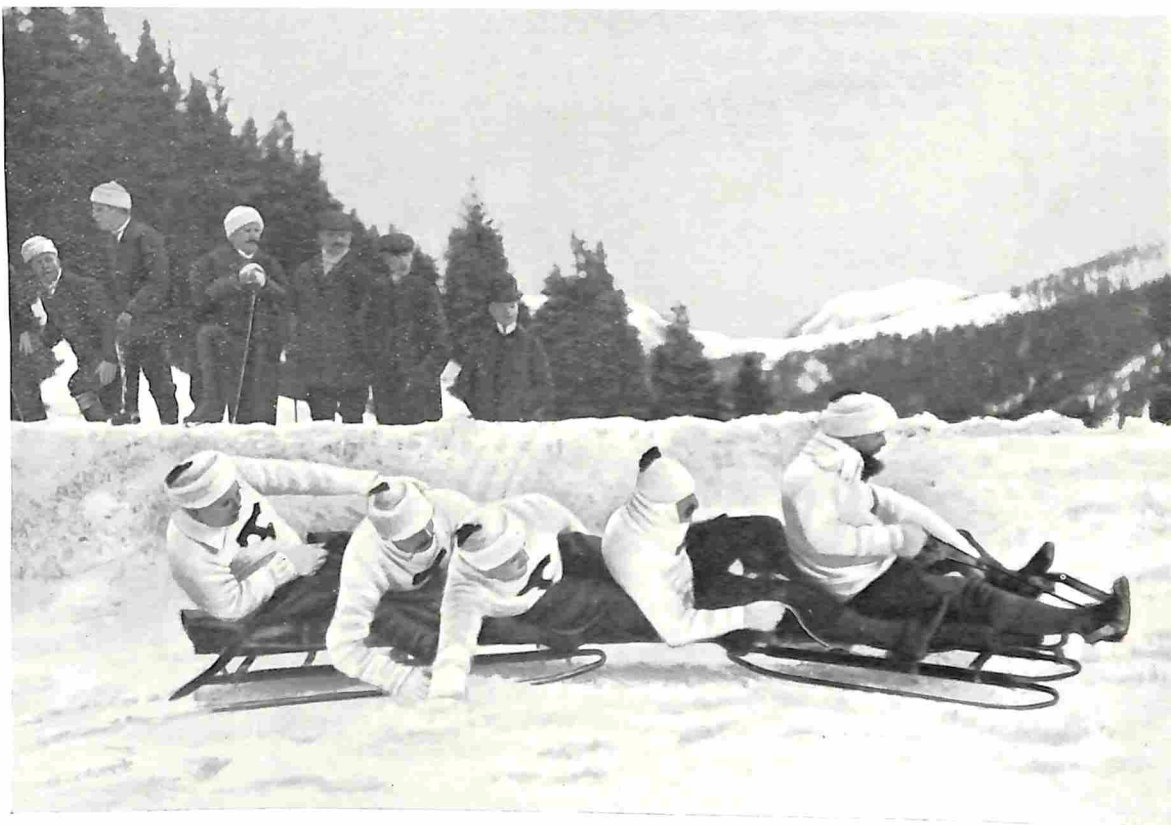
BOBSLEE-WEDSTRIJD. AAN DE START.

hoogste eischen kan men hem stellen: voldoende lengte, groot verval, gelijkmatige helling, interessante, moeilijk te nemen bochten, mooie omgeving, den ganschen winter beglijbaar.

De klok slaat negen.

't Gewone verkeer wordt gestremd. Aan de start, even voorbij het eind van 't dorp staat het vol. Koetsiers met hoog opgeslagen jaskragen loopen met trippelpasjes langs hun arren heen en weer, zwaaien zich met forsche armslagen de handen warm. De paarden staan te zweeten van de zware vrachtjes, de damp slaat hun onder de kleurige dekens uit. Alle mededingers zijn reeds op 't appèl. Men herkent ze aan het duidelijke volgnummer op den rechterarm en aan de kleeding. Het rood, het blauw, het groen en geel der jakken, truien en mutsen steekt vroolijk af bij 't eentonige wit rondom. De stalen machines worden nauwkeurig nagekeken. Het wakend oog gaat over het stuurgewicht, over de remmen en vooral ook over de roeien. Met een vettigen lap of omgeslagen koord wordt elk korreltje sneeuw of ijs verwijderd, dat storend op de vaart kon werken.

In het schildwachthuisje op zij van den weg staat de tijdopnemer, een Engelschman in harig wollen pak. In de eene hand houdt hij z'n chronometer, in de andere het lijstje der bobs.

DE „TERROR" IN DE GEVAARLIJKE BOCHT.

IN DE GEVAARLIJKE BOCHT. „PECH“.

Achter z'n oor piekt een lang, bruin potlood gevaarlijk naar voren. Met de oogen op de wijzers van z'n uurwerk gericht schreeuwt hij plotseling luid: „the merry widow“!

Plug sleept de manschap de bob naar de streep en neemt plaats, behalve de remmer.

„One minute!“

Men schopt zich de sneeuw tusschen de spijkers der schoenen weg, trekt de kleeren terecht, houdt de hand aan de riemen. . . .

„Fifteen seconds!“

„Ten, nine, eight, seven, six, five. . .“

Bij „vijf“ duwt de remmer de bob iets terug, bij „vier“ weer naar voren, herhaalt dat bij drie — twee — een — en, als de timekeeper „go“ schreeuwt, is de slingerbeweging juist in de goede richting. Met de handen gesteund op de schouders van z'n voorman geeft de remmer de bob nog een flink zetje, springt handig op 't laatste zitje en grijpt de beide remijzers.

Statisch glijdt het gevaarte naar beneden. 't Verdwijnt ras om de buiging van de weg.

„Good luck!“.

* * *

Een kilometer van de start verwijderd ligt de eerste gevaarlijke bocht.

Wat 'n menschen!

Ze trantelen van kou. Neuzen, om er lucifers aan aan te strijken! Tal van toeschouwers zijn met camera's gewapend en zoeken zich een plaatsje, vanwaar ze, niet gehinderd door achterhoofden en hoeden, een aardig kiekje kunnen nemen.

't Gezelschap is internationaal, alle talen klinken door elkander, italiaansch, fransch, engelsch, duitsch, russisch, ja zelfs hollandsch, want. . . .

„Wat duurt het toch onmenschelijk lang“, roept met fijn haagsch accent een temperamentvol dametje haar buurvrouw toe, terwijl ze met 'r kanten zakdoekje nog even onder de voile glijpt.

Maar voordat buurvrouw nog heeft kunnen antwoorden, klinkt uit de verte woest geschreeuw.

Obacht, — Obaaacht! Achtung,, — Achtuuuung!

LEAN!

Alles vliegt van den weg en bergt zich 't lijf aan den binnenkant van de bocht. De „Merry Widow“ is in 't zicht.

Op 't rechte gedeelte van de baan ziet men de bob zeer in 't verkort. Achter den stuurman zit de rest der manschap geheel verborgen. De razende snelheid valt slechts op door 't snelle groeien der afmetingen. Tot op korten afstand van de „curve“ schiet het gevaarte door.

„Brake!“

En als de klauwen van een leeuw slaan de breede remmen met hun scherpe haken in den hard bevroren grond dat de stukken ijs er van vliegen en een wolk van sneeuw de slede volgt, gelijk het stof der auto.

„Off!“

„Lean!“

De manschap in 't midden buigt sterk op zij, en met een vaart, nog groot genoeg om den draai te nemen, zeult de bob door de scherpe bocht!

„Bravo! Bravo!“ juicht het handenklappend publiek. Het verlaat z'n veilig plaatsje, waagt zich op den weg en staart de bob na, die telkens tusschen de dennen weer zichtbaar wordt.

Opnieuw laadt men de camera's, kijkt op 't lijstje na, welke slee nu volgt. Men praat, men lacht, men schertst en critiseert, totdat. . . .

„Obacht — Obaaacht!“

Nummer twee komt naar beneden suizen. Een dame zit aan 't stuur, 't gezicht verwrongen, de tanden krampachtig op elkaar geklemd tot één kleks wit, het lichaam in een houding van uiterste krachtsinspanning.

„Brake!“

„Off!“

Met een stevigen haal zwaait ze 't lompzware stuur naar rechts, raakt even den buitenwal. Maar 't schaadst niet. De bob stoot als een biljartbal af, herneemt spoedig de vaart.

„Bravo!“

„Die hat's 'raus!“ roept met vuur een Duitsch student met gekorven gezicht.

„Und wie!“ bevestigt lachend z'n collega, „wenn die àlles sò 'raus hat. . .!“

Bij geregelde tusschenpoozen van drie minuten vliegt een bob voorbij.

De laatste heeft pech.

Overmoedig door z'n vele overwinningen, neemt de stuurman de gevaarlijke bocht met te groote vaart. De zware slee kwakt tegen den wallekant op, kiept om. Men ziet slechts spartelende armen en beenen. Maar de manschap blijkt taai en moedig. Niemand gedeerd? Niemand arm of been gebroken? Geen enkele kop aan gruzelement?

Een wonder!

Hoep-là! De bob staat weer klaar.

De kerels springen in 't zadel, zetten door regelmatig en gelijktijdig zwenken van 't bovenlijf de vaart kunstmatig aan en weldra vliegen ze weer als vogels.

„Dat was een buitenkansje“, zegt de dorpsfotograaf, die ansichtskarten maakt en tevreden pakt i z'n boeltje in.

Even voorbij het dorp Rütli, daar, waar een steenen brug met ranken boog zich welft over 't klaterende, schuimende water van de schilderachtig wilde Plessur, is de finish. Zoodra de eindstreep bereikt is, sleept men de bob op zij in de sneeuw en verzamelt zich op 't breede terras van de oude dorpskerk. Warme melk, warme wijn, warme punch, — al wat gloed kan brengen in 't verkleumde lijf, is welkom, en onder vroolijk gekout wordt het groote moment verbeid. Men gist, men raadt, men wedt.

Daar verschijnt het comité. De lijst is opgemaakt.

De voorzitter klimt op een tafel, laat een groote koebel klinken en dreunen.

Plotseling verstomt alle gepraat en gelach, gekakel en gegiechel. Aller oogen zijn opgericht tot den hoo-gen man.

„Dames en Heeren!“

„Nummer één: The flying Dutchman, tijd: 4 min, 45 seconden“.

Hij overreikt den winner den beker.

„Bravo! Bravo! Bravo!“

„Nummer twee. . . . nummer drie. . . .“

„Bravo!“

Tien minuten later ligt Rütli weer verlaten. De kou verdrijft de menigste spoedig en hooger op, halfweg Arosa, lokt reeds de zon. Ze werpt over weg en bosch een gouden tooverschijn, dooraderd met blauw-zijden schaduwen.

AROSA.